

Coachen som utbildare och pedagog

Coaching och undervisning har traditionellt betraktats som två skilda aktiviteter. Pedagogiska teorier har därför inte behandlats i litteraturen. Numera försöker dock en hel del forskare illustrera förhållandet mellan dem. Arbetet med att lära ut kunskaper och färdigheter är bara en gemensam nämnare.

SYFTET MED DEN HÄR artikeln är dels att illustrera förhållandet mellan coaching och undervisning, dels att presentera mitt avhandlingsprojekt – *Svenska elitfotbolls-coachers pedagogiska och didaktiska kompetens* – som har växt fram utifrån intresset att studera coachen som pedagog i sin dagliga verksamhet. Artikelns inledande delar behandlar förhållandet coaching och undervisning samt skillnader och likheter mellan lärar- och coachrollen kan betraktas som en bakgrund till avhandlingsprojektet som presenteras i artikelns avslutande delar.

Lärar- och coachrollen

Att hjälpa de aktiva att lära, utvecklas och förbättra sina prestationer är grunden inom sportcoaching. Däremot har utbildningar inom sportcoaching traditionellt inte behandlat pedagogiska teorier. Coachen har inte heller betraktats som en pedagog eller utbildare och coaching och undervisning har framställts som två skilda aktiviteter. Till exempel har undervisning mer betraktats som en utbildning av ”hela” personen medan coaching mer framställts som en aktivitet, vars främsta syfte är en utveckling av de aktivas fysiska färdigheter inom en specifik idrott. Den här åtskillnaden har dessutom förstärks i en del studier som har betonat att lärar- och coachrollen kräver olika kunskaper och färdigheter. Inom coachinglitteraturen saknas således en konsensus vad coachrollen egentligen innebär (1).

Enligt Jones kan en förklaring till den här åtskillnaden mellan coaching och undervisning vara att discipliner som fysiologi, biomekanik och psykologi har dominerat sportcoachinglitteraturen,

vilket kan ha bidragit till att coaching naturligt förknippas med träning av fysiska färdigheter istället för undervisning (1). Jones, Armour och Portrac menar att det också finns en föreställning att undervisning är en mer professionell verksamhet som lärare i första hand arbetar med (2).

Begreppet inläring har dessutom ofta fått betydelsen ”lära ut” eller ”undervisning” samt specifikt kopplats till skolans verksamhet (3). Undervisning och lärande framstår således som centralt för lärarrollen, medan coaching är mer förknippad med träning av fysiska färdigheter, vars främsta syfte är resultat- och prestationsförbättring. Enligt Rønholt är det här också en av de mest avgörande skillnaderna mellan lärar- och coachrollen – läraren ska förbereda eleverna för livet genom en kompetensutvecklande undervisning medan coachen arbetar med tävlingsförberedande verksamhet (4).

Andra skillnader är att coachen arbetar med en mindre och mer heterogen grupp av aktiva inom en specifik idrott, ofta på en högre nivå, samt spenderar mer tid tillsammans med dem. Ytterligare skillnader är att coachrollen inte styrs av centralt uppsatta och lagstadgade anvisningar i läro- och kursplan och kräver oftast inte några specifika krav på utbildningsmässiga kvalifikationer – i alla fall inte inom breddidrotten.

Bergmann Drewe reflekterar också över att coachen arbetar mindre med att utveckla självständighet och kritisk förmåga hos sina aktiva. Enligt Bergmann Drewe kan det här hänga samman med att det finns tillvägagångssätt som betraktas som mer effektiva inom idrotten för att

Susanne Meckbach
Doktorand vid institutionen
för pedagogik, psykologi
och idrottsvetenskap,
Linnéuniversitetet

utföra ett visst moment, varav skälen till att de aktiva ska göra självständiga val framstår som mindre relevanta (5). Det här kan också hänga samman med att det inom idrotten finns en tradition av att följa ”mästaren”, det vill säga coachen, och lyssna till hans eller hennes råd och göra som han eller hon säger. Coachen förväntas således vara den som besitter kunskapen, vilket kan göra de aktiva mindre självständiga.

Coaching = undervisning?

Som framgår av resonemanget finns möjlighet att urskilja skillnader mellan coaching inom idrotten och undervisning i skolan. Det handlar dels om verksamhetens logik där idrotten är mer inriktad mot tävling och prestation, dels om strukturella och organisatoriska olikheter. Däremot innebär det inte att även coachen kan betraktas som en utbildare eller undervisare som arbetar med lärande av kunskaper och färdigheter.

Annerstedt menar till exempel att ett huvudkriterium för att idrottsämnet i skolan ska betraktas som undervisning är att lärarna ger eleverna feedback när de utför olika aktiviteter (6). Liknande kriterium skulle likväl kunna gälla för idrottsrörelsen. Vidare skriver Maltén om tre huvudområden för lärarens arbete utifrån en tidigare studie av Fritzell: personlig utveckling, undervisning och samverkan (7). Områdena kan betraktas som väsentliga även i coachens arbete. Till exempel samverkar coachen med andra människor såsom övriga ledare, läkare, sjukgymnaster och kanslipersonal. För coachen är det också betydelsefullt att han eller hon reflekterar och utvecklar sig själv och om verksamheten involverar lärande sysslar väl även coachen med undervisning?

Bergmann Drewe menar till exempel att det finns skillnader mellan läraren och coachens verksamhet, men att de här skillnaderna inte utesluter att även coachen arbetar med undervisning och lärande av färdigheter, tekniker och strategier. Det finns således många olika sätt att undervisa på och saker att lära, även på den högsta nivån inom idrotten. Det avgörande är således att när coachen arbetar med lärande av kunskap har han eller hon också rollen som en undervisande lärare (5).

Liknande resonemang har Jones som menar att det är uppenbart att coachen, även om han eller hon arbetar med färre individer och på en högre nivå, arbetar med undervisning och lärande. Jones betraktar således coachen som en utbildare och coaching som en komplex pedagogisk process vars grund är undervisning och lärande. Vidare menar Jones att det finns fler likheter än skillnader mellan coaching och undervisning, framför allt den komplexa ledar-följarelogiken, och att det finns liknande dilemman inom de båda verksamheterna. Enligt Jones kan pedagogiska teorier och koncept hjälpa coacherna att bättre reflektera över sin verksamhet,

”Coacher agerar på samma sätt som hans eller hennes coach gjorde under den egna idrottskarriären”

till exempel varför de coachar som de gör, vilken typ av lärande som äger rum och vad coaching egentligen är (1).

Intressant är också att det i en del studier har framkommit att coacher på elitnivå kan betraktas som moderna pedagoger och att deras arbete till stor del handlar om att ge instruktioner samt involverar mer än kunskap om metod och innehåll (8). Coacherna i Armours studie poängterade även att en av de mest betydelsefulla aspekterna i ledarskapet var att värna om de aktiva och att skapa ett positivt och stödjande klimat. Intressant var också att coacherna betraktade sig själva som utbildare eller guider i syfte att hjälpa sina aktiva att utvecklas (2).

Didaktik och idrott

En annan koppling som kan göras mellan lärar- och coachrollen är tillämpningen av didaktik. Rønholt menar till exempel att didaktiska överväganden också kan tillämpas inom idrotten även om förhållandena skiljer sig åt mellan skolämnet idrott och hälsa och föreningsidrotten (4).

När lärare och coacher förbereder en lektion eller träning funderar de över didaktiska frågor, medvetet eller omedvetet. För att undervisningen eller träningen ska kunna genomföras har läraren/coachen bestämt vad som ska behandlas

(innehållet) och varför (syftet) samt hur de själva och de aktiva/eleverna ska gå tillväga, till exempel vilka hjälpmedel som behövs och vilken metod som ska användas. Didaktiska överväganden finns följaktligen i många olika sammanhang och på olika nivåer, men kan skilja sig åt beroende på kontextuella faktorer. Däremot är det samma grundläggande reflektioner som även coachen gör beträffande till exempel målgrupp, målsättning, innehåll och metod.

Enligt Rønholt har dock den didaktiska reflektionen inte varit lika förekommande inom idrotten som inom skolan. Inom de enskilda idrotternas litteratur behandlas vanligen inte de övergripande didaktiska frågorna: vad, hur, och varför? Istället ges ett entydigt svar på frågorna vad och hur. Det här kan hänga samman med att det inom idrotten finns en lång tradition av mästerlärande, till exempel att yngre coacher och aktiva lär av de äldre och att coacher agerar på samma sätt som hans eller hennes coach gjorde under den egna idrottskarriären (4).

Ytterligare en aspekt som kan förstärka ”mästerlärandet” är när aktiva rekryteras som coacher direkt efter avslutad karriär utan att genomgå utbildning. Till följd av det kan det bli naturligt att nyblivna coacher främst handlar utifrån erfarenheter från den egna idrottskarriären. Erfarenheten skulle således kunna styra coacherna till en specifik ledarstil och sätt att agera samt förminska deras möjligheter till reflektion. En intressant koppling till resonemanget är att det i många klassrumsstudier har framkommit att undervisningen ofta går på rutin, det vill säga att läraren fortsätter att undervisa som han eller hon alltid har gjort utan att reflektera varför. När förändring sker är det ofta små ändringar (9).

En intressant fråga är hur det förhåller sig inom idrotten? Reflekterar coacherna över sitt ledarskap och de didaktiska besluten som tas i deras dagliga verksamhet? Hur ser de på sin roll som coach och vilken syn på lärande har de? Strävar de efter att utveckla och vidareutbilda sig och tillämpar de ett didaktiskt förhållningssätt, det vill säga låter de syftet styra innehållet på träningen?

Det är mot den här bakgrunden som avhandlingens ämnesområde har växt

fram där jag har valt att studera hur svenska elitfotbollscoacher karaktäriserar sitt ledarskap samt vilken pedagogisk och didaktisk kompetens som de ger uttryck för. I likhet med vad den här artikeln har visat betraktar jag coachen som i första hand en pedagog och att hans eller hennes arbete har många gemensamma nämnare med lärarens undervisning i skolan.

Studiens främsta intresse är således att studera hur coacherna reflekterar och arbetar i sin dagliga undervisningsmiljö, det vill säga på träningen. Frågor som jag skulle vilja besvara med avhandlingen är vilken bakgrund, utbildning, erfarenhet och ledarskapsfilosofi coacherna har samt hur de planerar, reflekterar och utvecklar sitt ledarskap. Vidare finns ett intresse

Gurkburens fader Bengt "Bengan" Johansson är en av många exempel på en coach som också är utbildad pedagog. Under 1960-talet utbildade han sig till gymnastikdirektör vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm.

Referenser

1. Jones, Robyn *The Sports Coach as Educator*. London: Routledge, 2006.
2. Jones, Robyn, Armour, Kathleen, Potrac, Paul *Sports Coaching Cultures. From practice to theory*. London: Routledge, 2004.
3. Annerstedt, Claes *Undervisa i idrott. Idrottsämnets didaktik*. Lund: Studentlitteratur, 1990.
4. Annerstedt, Claes, Rønholt, Helle, Peitersen, Birger *Idrottsundervisning. Ämnet idrott och hälsas didaktik*. Göteborg: Multicare förlag, 2001.
5. Bergmann Drewe, Sheryl, Quest, 2000 52:79-88.
6. Annerstedt, Claes *Idrottsdidaktisk reflektion*. Varberg: Multicare förlag, 1995.
7. Maltén, Arne *Lärarkompetens*. Lund: Studentlitteratur, 1995.
8. Potrac, Paul, Jones, Robyn, Cushion, Christopher, *Soccer and Society*, 2007 1:33-49.
9. Arfwedson, Gerd & Arfwedson, Gerhard *Didaktik för lärare*. Stockholm: HLS-förlag, 1991.
10. Peterson, Tomas *Den svenska modellen*. Lund: Arkiv förlag, 1993.
11. Annerstedt, Claes *Framgångsrikt ledarskap inom elitidrott*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik, IPD-rapporter nr 3, 2006.

Kontakt

susanne.meckbach@lnu.se

att studera hur coacherna ser på sin roll, deras förhållningssätt till lärande, om de tillämpar ett didaktiskt tänkande samt mekanismerna bakom deras handlanden.

Avhandling om herrfotboll

Den idrott som är föremål för studien är fotboll. Min förhoppning med att enbart koncentrera analysen på fotboll är att det möjliggör en större precision och fördjupning än om jag hade valt att studera flera olika idrotter. En annan uppenbar avgränsning är valet att enbart studera ledarskap inom herrfotboll. En orsak till val av perspektiv är intresset att studera hur ledarskapet kommer till uttryck i en miljö där utövarna är professionella, det vill säga har fotbollen som yrke. Herrfotbollen har, till skillnad från damfotbollen, fler coacher och aktiva som är professionella.

Avgränsningen kan också betraktas utifrån professionaliseringsprocessen av svensk fotboll. Enligt Tomas Peterson ska inte professionaliseringen enbart förstås som att fotbollen blev till ett yrke utan också att en yrkeskunskap förbands med fotbollen (10). Avgränsningen kan således betraktas utifrån perspektivet att coacher inom svensk fotboll numera tillhör en profession där det finns specifika krav på en viss typ av utbildning och kunskap. För coacher som leder ett allsvenskt lag gäller att de ska vara certifierade, det vill säga ha den högsta nivån av förbundets tränarutbildning (PRO). För coacherna i superettan gäller att de ska ha den näst högsta utbildningsnivån (Avancerad). Därmed blir det intressant att studera vilken pedagogisk och didaktisk kompetens coacherna ger uttryck för inom professionen elitfotbollscoach och hur de omsätter sina kunskaper i praktisk handling.

Studiens respondenter kommer följaktligen vara coacher på den högsta nivån inom svensk fotboll, det vill säga i en förening i allsvenskan eller superettan, samt ha det övergripande ansvaret för lagets verksamhet och resultat. Kriteriet för att de ska delta i studien är således att de har den högsta (PRO) eller nästa högsta (Avancerad) av förbundets tränarutbildning.

I studien ska tre processer studeras: förutsättningar för lärandet, genomförandet och uppföljning av träningen såsom

den upplevs av coacherna. Syftet har således preciserats i två delområden, varav den första studerar coachernas bakgrund, utbildning och erfarenhet samt hur de karaktäriserar sitt ledarskap (förutsättningar för lärandet). Den typen av data kommer att samlas in med hjälp av enkät och intervju. För att studera coachernas beteende, reflektion och förhållningssätt till lärande (genomförandet) kommer observation, intervju och videoinspelning användas som metod. Efter genomförd träning kommer coacherna att få titta på videoinspelningen och genom återberättarintervjuer reflektera över träningen och varför de agerade på ett specifikt sätt (uppföljning).

Unik studie

Den här studiens ämnesområde är unikt. Det finns inga tidigare avhandlingar inom den svenska idrottsvetenskapen som specifikt har fokuserat på elitfotbollscoachers pedagogiska och didaktiska kompetens. Min förhoppning är således att föreliggande avhandling kan bidra med en utökad kunskap om hur coacherna karaktäriserar och reflekterar kring sitt ledarskap samt deras syn på sin roll och deras förhållningssätt till lärande. En nyvunnen kunskap inom området kan förhoppningsvis bidra till en fördjupad förståelse för mekanismerna bakom coachernas handlanden, vilket kan hjälpa dem att utvecklas i sitt ledarskap. Den typen av kunskap kan tillämpas både vid ledar- och tränarutbildningar inom fotbollsrorelsen samt vid högre utbildning inom idrott och eventuellt förbättra dem i framtiden.

Det kan också bidra till en ökad reflektion och diskussion inom fotbollsrorelsen samt vara värdefull för coacher inom fotbollens samtliga sektioner. Annerstedt menar till exempel att coacher inom breddidrott och elitidrott kan lära av varandra eftersom båda verksamheterna handlar om att arbeta med individer som ska prestera, men samtidigt må bra, utvecklas och trivas (11). Fotboll är också en stor idrott i Sverige, såväl publikt som medialt, vilket kan leda till att resultaten från den här studien kan spridas och tillämpas inom andra idrotter och arenor i samhället med intresse för ledarskap och lärande.